

16) за критерієм залежності від структурного елемента норми права, що тлумачиться, пропонується розрізняти: а) акти тлумачення гіпотези норми права; б) акти тлумачення диспозиції норми права; в) акти тлумачення санкції норми права; г) акти тлумачення мети правових норм;

17) за онтологічним статусом у національній правовій системі пропонується виокремлювати такі різновиди досліджуваного поняття: а) акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в окремому юридичному документі; б) акт тлумачення норм права, що являє собою волевиявлення інтерпретатора, об'єктивоване в мотивувальній частині іншого за своєю юридичною природою правового акта, що має персоніфікований характер; в) акт тлумачення норм права, що в правовій дійсності об'єктивується у вербальній, тобто словесній формі;

18) залежно від того, наскільки правильно (адекватно) відображено в інтерпретаційному акті волю суб'єкта правотворчості, запропоновано розрізняти: а) акти правильного відображення волі суб'єкта правотворчості; б) акти, в яких неправильно відображено чи навіть викривлено волю суб'єкта правотворчості;

19) залежно від ролі інтерпретаційно-правових актів у розвитку юридичних колізій, обґрунтовано вважаємо їх диференціацію на такі різновиди: а) акти тлумачення норм права, що спричиняють правові колізії, причому як правороз'яснювальні, так і правозастосовні; б) акти тлумачення норм права, роль яких зводиться до подолання правових колізій;

20) за способом зв'язку з правовою дійсністю запропоновано акти тлумачення норм права поділяти на такі види: а) позитивні, наявність яких підвищує дієвість нормативно-правових і правозастосовних актів та б) негативні, відсутність яких знижує ефективність нормативно-правових та індивідуально-правових актів.

1. Ведерніков Ю. А. Тлумачення норм права. *Теорія держави і права* : підручник / за заг. ред. Ю. А. Ведернікова. Дніпро : «Ліра ЛТД», 2017. С 296-313.

2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.

3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. вид. 5-те, зі змінами. Київ : Атіка. 2001. 176 с.

4. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика : монографія. Харків : Факт, 2001. 328 с.

5. Христова Г. О. Інтерпретаційно-правовий акт. *Велика українська юридична енциклопедія*. Харків : Право. 2016. Т. 3 С. 197-198.

Лілія СЕРДЮК

доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН «ПРИТУЛОК В УКРАЇНІ»: ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Важливим завданням правничої науки є встановлення, а у разі необхідності й уточнення її понятійно-категоріального апарату та термінологічного ряду. Однією з його складових є терміно-поняття «притулок в Україні». Тож при підготовці тез цієї доповіді автор поставив за *мету* з'ясувати смислове навантаження вищезгаданого словосполучення.

Досягнення визначеної мети зумовлює необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1) семантичного методу пізнання, що ґрунтується на аналізі мовних одиниць із погляду їх змістовно-сислового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом. У межах цього дослідження такою одиницею виступають слово «притулок» та словосполучення «притулок в Україні»;

2) герменевтичного та спеціально-юридичного методів пізнання, що ґрунтуються на використанні правил і прийомів тлумачення юридичних текстів, у яких уживано слово

«притулок», а також інші юридичні терміни, що знаходяться із ним у граматичному та логічному взаємозв'язках.

Термін «притулок» походить від латинського слова «*asylum*», що означає «недоторканне місце». Вищенаведене трактування цього слова свідчить про те, що притулок, як соціальне явище, має територіальний і просторовий виміри. Таке недоторканне місце існує у певний час і має відповідні територіальні межі.

На підтвердження цієї тези звернемося до актуальної інформаційно-довідкової літератури, зокрема Великого тлумачного словника сучасної української мови, укладачем і головним редактором якого є В. Т. Бусел. У згаданому джерелі термін «притулок» тлумачиться в таких значеннях:

1) місце, де можна перебути якийсь час, відпочити; місце, де можна сховатися або сховати когось від кого-, чого-небудь; захисток, укриття; місце, де хто-небудь може постійно жити, де йому забезпечено догляд і т. ін.; житло, оселя; місце розради, втіхи для кого-небудь;

2) право на проживання, що надається якою-небудь державою іноземним громадянам, які зазнають переслідувань у себе на батьківщині;

3) заклад для утримання та виховання сиріт і безпритульних дітей; заклад для утримання немічних або старих людей, переважно однаків [6, с. 954].

У контексті порушеного питання, яке намагатиметься розв'язати автор, з-поміж трьох вищенаведених значень терміна «притулок» заслуговує на увагу лише друге, адже саме в ньому відображено юридичний аспект досліджуваного соціально-правового явища.

У Юридичній енциклопедії наведено два трактування цього слова, причому обидва з погляду саме правничої науки. Зокрема, юридичний термін «притулок» уживається в таких значеннях:

1) інститут міжнародного і внутрішньодержавного (національного) права, за змістом якого фізична особа (іноземний громадянин або особа без громадянства) набуває можливості легально і на невизначений строк перебувати на території держави, яка гарантує їй безпеку і забезпеченість основними правами та свободами, з метою уникнути переслідування в іншій країні за політичні чи релігійні переконання, зайняття науковою діяльністю або з подібних причин;

2) право фізичних осіб звертатися до іншої держави за наданням можливості в'їзду та проживання з метою уникнути переслідування у своїй країні і користування такою можливістю, а також право держави надавати їм відповідну можливість (право притулку) [7, с. 141].

Аналіз вищенаведених трактувань юридичного терміна «притулок» свідчить про можливість його двохаспектного розуміння залежності від конкретного контексту: в аспекті об'єктивного права (позитивного права або права держави), для якого властива риса системності, притулок (а точніше, право притулку – авт. Л. Сердюк) являє собою інститут міжнародного та національного права, норми якого визначають підстави, умови та порядок надання міжнародного захисту на території держави, а також коло потенційних учасників правовідносин, у межах яких реалізується суб'єктивне право іноземців та осіб без громадянства на отримання такого захисту в Україні; з погляду юридичного змісту вищезгаданих правовідносин, право притулку є гарантованою Основним Законом держави можливістю іноземців та осіб без громадянства звертатися до Української держави за наданням захисту на її території з метою уникнути переслідування у своїй країні, а також повноваження компетентних державних органів надавати їм відповідну можливість (тобто, право притулку).

Принагідно відзначити, що норми цього інституту знайшли своє закріплення як у міжнародних договорах, так і національному законодавстві, У цьому дослідженні ми обмежимо предмет наукового аналізу лише положеннями чинного національного законодавства, а також об'єктивованими результатами нормо-проекування, що не набрали чинності.

Термін «притулок», як правило, вживається в законодавчих актах Української держави, що є джерелами галузі конституційного права. Зокрема, ч. 2 ст. 26 Конституції України містить припис, за яким іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом [1].

Незважаючи на нагальну необхідність законодавчої регламентації такого порядку, дотепер відповідний законодавчий акт Верховною Радою України не ухвалено.

Пункт 26 ч. 1 ст. 106 Основного Закону Української держави наділяє Президента України у тому числі і правом прийняття рішення про надання притулку в Україні [1].

Відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без

громадянства» іноземці та особи без громадянства, яких визнано біженцями в Україні або яким надано притулок в Україні, вважаються такими, які постійно проживають на території України з моменту визнання біженцем в Україні або надання притулку в Україні. Постійне проживання на території України біженців підтверджується посвідченням біженця [3].

Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про громадянство України», що визначає умови прийняття до громадянства України, для осіб, яких визнано біженцями або яким надано притулок в Україні, строк безперервного проживання на законних підставах на території України має становити останні три роки на дату подання заяви про прийняття до громадянства України з моменту визнання біженцем або надання притулку в Україні, а для осіб без громадянства – останні три роки на дату подання такої заяви з моменту в'їзду в Україну або з моменту визнання особою без громадянства [2].

Сутнісний аспект притулку знайшов своє відображення в проекті Закону України «Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства» [5]. У згаданому законопроекті термін «притулок» було запропоновано розуміти як захист, що надається Україною на її території іноземцям та особам без громадянства від застосування юрисдикції держави їх походження за наявності підстав, зазначених у цьому.

Схожий підхід реалізовано і в проекті Закону України «Про надання захисту іноземцям та особам без громадянства» [4]. Термін «притулок» автори законопроекту тлумачать як особливу форму захисту, що надається Президентом України іноземцям та особам без громадянства з урахуванням національних інтересів України на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права відповідно до Конституції України і цього Закону [9].

Вищевикладене свідчить про те, що термін «притулок в Україні» характеризується полісемічністю. З-поміж його значень можна виокремити такі:

1) притулок як інститут права, норми якого визначають підстави, умови та порядок надання міжнародного захисту на території держави, а також коло потенційних учасників правовідносин, у межах яких реалізується суб'єктивне право іноземців та осіб без громадянства на отримання такого захисту в Україні;

2) притулок як гарантована Конституцією України можливість іноземців та осіб без громадянства звертатися до Української держави за наданням захисту на її території з метою уникнути переслідування у державі свого походження; а також повноваження Президента України надавати їм притулок (право притулку);

3) притулок як захист, що надається Україною на її території іноземцям та особам без громадянства від застосування юрисдикції держави їх походження;

4) притулок як особлива форма захисту, що надається Президентом України іноземцям та особам без громадянства з урахуванням національних інтересів України на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права відповідно до Конституції України.

5. Притулок в Україні – це особливий політико-правовий стан фізичної особи (іноземця чи особи без громадянства), котра на законних підставах перебуває на території України, що характеризується повною відсутністю або ж мінімізацією реальних загроз її життю та здоров'ю, в результаті чого така особа відчуває себе захищеною, тобто такою, що (перебуває) в безпеці. В цьому значенні притулок в Україні необхідно розглядати як юридичний стан, тобто складний юридичний факт, що характеризуються відносною стабільністю та тривалим періодом існування, протягом якого він може неодноразово (в поєднанні з іншими фактами) спричиняти настання правових наслідків.

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про громадянство : Закон України від 18.01.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>.

4. Проект Закону України Про надання захисту іноземцям та особам без громадянства URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI01924A.html.

5. Проект Закону України «Про порядок надання притулку в Україні іноземцям та особам без громадянства» URL : http://static.rada.gov.ua/osmir/tables/skl_4/perexidni/TABL09920001.html.

6. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005.

7. Шаповал В. М. Притулок. *Юридична енциклопедія*. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 5.